

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת בהעלותך תשע"ו

הרודפים אחר המצוות - והבורחים מהן

ה' בַּמַּעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

לפעמים אדם חושב: נו, היום אני פטור מללמוד, אני עסוק באיזו מצוה אחרת. שידע שמריחים עליו שהוא לא לומד. כדאי שאדם ילמד, ולא ישמח שיש לו מצוה אחרת במקום לימוד תורה. בגלל הרדיפה הזו אחרי כל מצוה, זכו אותם אנשים טמאים, שמצוות פסח שני ניתנה על ידם. אמנם אם לא היו באים ואומרים "לְמַה נִגְרַע" גם אז ה' היה נותן את המצוה הזאת, אך בכל זאת זכו אנשים אלו שמצוה זו תִּאָמַר על ידם. "ראויה היתה פרשה זו להאמר ע"י משה כשאר כל התורה כולה, אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן, שמגלגלין זכות ע"י זכאי" (רש"י במדבר ט, ז). מפני שהם עובדים את ה' מאהבה, רוצים לקיים מצוה, ומצטערים כשאינם יכולים לקיים מצוה, לכן זכו שמצוה זו תִּאָמַר על ידם.

דרישת בנות צלפחד - משיקולים רוחניים

מוצאים בעוד מקום בתורה טענה דומה לזו שטענו האנשים הטמאים שבפרשתנו. בנות צלפחד באות בטענה, "לְמַה יִגְרַע שֵׁם אֲבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן, תִּנְה לָנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִינוּ" (במדבר כו, ד). והנה, צריך להבין, שבנות צלפחד לא טענו מה שטענו כדי לזכות בממון אביהן. לא זו היתה עיקר כוונתן. והראיה, שהרי הציעו למשה גם אפשרות אחרת: שתתייבם אִמָּן, ותלד בן, והוא יירש את כל רכושו של אביהן (רש"י שם ע"פ ב"ב קט, ב). הרי שלא קבלת ממון אביהן היתה עיקר מטרתן, אלא כוננת היתה לתקן את נשמתו. הן מבינות "כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל, ומי שיש לו בה חלק, חשוב הוא כחלק עולם הבא" (אבן עזרא בראשית לג, יט), וכמו כן הן מבינות, שזרעו של אדם כמותו, והרי זה כאילו הנפטר עצמו ממשיך לחיות ולפעול בעולם. ממילא, אם תירשנה הן את אביהן, הרי זה כאילו שיש לאביהן חלק בארץ ישראל; ואם לא תירשנה את אביהן, תהיה חסרה לו המעלה הזו. לכן גם הן פונות בדיוק באותו סגנון שנקטו בו האנשים הטמאים שבפרשתנו - "למה יגרע". כי גם הן, כמותם, פועלות מתוך מניעים רוחניים - לתקן את נשמת אביהן.

מורי ורבי הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל הרי הסביר, שבכלל, כל מה שנכסי הנפטר עוברים בירושה לבניו או לקרוביו, כפי סדרי הירושה שקבעה התורה, ולא מועברים באופן סתמי לאחרים, זהו מפני שהממון הוא כלי שניתן לאדם מן השמים לעבודת ה', לעשות בו מצוות ומעשים טובים. ממילא, כשמת בעל הכלי, מן הדין הוא להעביר את הכלי אל מי שהוא שותף לאותו סוג של עבודת ה' שהיתה לנפטר, וממשיך בה. מי עונה להגדרה זו? - הבנים! הבנים, הם ממשיכי דרכו של האב, ועבודת ה' המיוחדת להם דומה בדרך כלל לזו של האב, (לכן על פי רוב דומים הבנים לאביהם בכשרונות ובמידות, וכן במראיהם החיצוני), ולכן נמסרים הכלים שהיו ביד הנפטר - להם³. אם אין בנים, הממון ניתן לקרובים אחרים, כי גם לשאר בני המשפחה יש בדרך כלל בחינה משותפת בעבודת ה' עם הנפטר, שהיה קרוב משפחתם.

"לְמַה נִגְרַע" - לא מותרים על שום מצוה!

כשנה לאחר שיצאו ישראל ממצרים, מְצַנֶּה ה' את ישראל לעשות פסח במדבר (במדבר ט, א-ג). מספרת התורה: "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לַנֶּפֶשׁ אָדָם, וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא. וַיִּקְרְבוּ לַפְּנֵי מֹשֶׁה... וַיֹּאמְרוּ... אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לַנֶּפֶשׁ אָדָם, לְמַה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת קֶרְבֵּן ה' בַּמַּעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם, ו-ז).

מי היו אותם טמאים, וכיצד נטמאו? - נחלקו בזה חז"ל (סוכה כה, א-ב). יש אומרים שנושאי ארונו של יוסף היר¹, יש אומרים שמישאל ואלצפן היו, שנטמאו מנשיאת גְּוִיֹּתֵיהֶם של נדב ואביהוא אל מחוץ למחנה (ויקרא י, ד-ה), ויש אומרים שאותם אנשים היו סתם יהודים שנטמאו במת מצוה. על כל פנים, לכל הדעות, לא מדובר באנשים שנטמאו סתם כך, אלא באנשים שנטמאו מחמת התעסקות במצוה כלשהיא - נשיאת ארונו של יוסף, הוצאת גְּוִיֹּתֵיהֶם של נדב ואביהוא מן המשכן, או טפול במת מצוה. אם כך, קשה לכאורה להבין: מה מקום יש לטענת האנשים הללו, "לְמַה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת קֶרְבֵּן ה' בַּמַּעֲדוֹ"? הרי במקום קרבן פסח, זכו למצוות אחרות שאחרים לא זכו להן! ואם כך, בסך הכל, אין כאן שום גרעון!

תשובה לשאלה זו ניתן לענות על פי מעשה מופלא שמובא בזוהר. וכך מסופר שם: רבי יצחק ורבי יהודה התארחו פעם בביתו של חכם אחד, ושמו רב המנונא סבא. לחכם זה היה ילד קטן (שהיה בעל מדרגה גבוהה מאד), שהיה לומד כל היום ב"חידר", ובערב היה שב לביתו. כששב הילד באותו יום הביתה, אמרה לו אמו: גש נא לשני החכמים הללו, וקבל מהם ברכה! התחיל הילד להתקרב אליהם, אך מיד נרתע לאחוריו ואמר לאמו: אמא, איני רוצה להתקרב אליהם! "מריח" אני, ששני חכמים אלו לא קראו קריאת שמע היום, וכך למדוני רבותי, שמי שלא קרא קריאת שמע - יהא בנידוי כל אותו היום. שמעו רבי יצחק ורבי יהודה את דברי הילד, ואמרו: אמת נכון הדבר! לא קראנו קריאת שמע היום! ומדוע? - כי היינו עסוקים במצוות הכנסת כלה, והעוסק במצוה פטור מן המצוה! (זוהר ח"ג קפו, א)

מה אפשר ללמוד מהסיפור הזה? אפשר ללמוד ממנו יסוד גדול: רבי יצחק ורבי יהודה היו פטורים מקריאת שמע! יותר מכך: אסור היה להם להפסיק לעסוק במצוה שעסקו בה, בשביל לקרוא קריאת שמע (ע"י רמ"א י"ד סי' ר"מ סי"ב). ואף על פי כן, הריחו עליהם שנחסרה מהם מצוות קריאת שמע! לא כל אדם יכול להריח את זה, אבל מי שעומד במדרגה רוחנית גבוהה, כמו אותו ילד, מריח עליהם שהם לא קראו קריאת שמע. אם כך, בצדק אמרו הטמאים למשה רבינו, "לְמַה נִגְרַע". אמנם ארונו של יוסף זה חשוב, קבורת נדב ואביהוא זה חשוב, וגם מת מצוה זה חשוב, אבל סוף סוף - מצוות פסח תהיה חסרה לנו! "יריחו" עלינו שלא הקרבנו קרבן פסח². לכן, למרות שזכינו למצוות אחרות, אנו רוצים להקריב גם את הפסח. "לְמַה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת קֶרְבֵּן

מִהָרָה ה', אלא בכוונת הלב של ישראל בנסיעה זו. אמנם היזמה לנסיעה היא של ה', והנסיעה היא לארץ ישראל, אבל היחס של ישראל לנסיעה זו היה "כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו" (תוס' שבת קטז, א ד"ה פורענות)⁹. לא כתוב "ויסעו אל ארץ ישראל", אלא "ויסעו מִהָרָה ה'", כי עיקר מחשבתם בנסיעה זו הייתה להתרחק מִהָרָה ה' (רמב"ן במדבר י, לג). לא חשוב לאן נוסעים, לא חשוב לאן נגיע, העיקר לברוח מהר ה', לברוח מבית הספר של עם ישראל¹⁰. ודאי לא כל ישראל חשו כך. משה ואהרן, אלעזר ואיתמר ועוד צדיקים ודאי נסעו מהר ה' כדי להגיע אל ארץ ישראל, לא כדי לברוח מהר סיני, אבל על כלל ישראל מעידה התורה, שמטרת נסיעתם לא הייתה להגיע לארץ ישראל, אלא לברוח מהר סיני, "כתינוק היוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו... לפי שלמדו הרבה תורה בסיני" (תוס' שבת שם). משה רבינו בא כל יום עם "חומרות" חדשות. פה הוא אומר שבשבת אסור לעבוד, ופה הוא אומר שבשמיטה אסור לעבוד, ופה הוא אומר שבפסח אסור לאכול חמץ, ושם הוא אומר שביום הכפורים אסור לאכול בכלל... כל יום "חומרות" חדשות! כמה עוד אפשר...? לכן הם רוצים לברוח מהר סיני, כדי שמשה לא יביא עוד חומרות!... הם לא יודעים שגם אח"כ ה' ידבר עם משה, ויתן עוד מצוות. חושבים שאם יסעו מהר ה', יהיה סוף למצוות שה' מצוה, לכן הם רוצים לברוח מבית הספר. "נסעו מִהָרָה ה' דרך שלשת ימים [ביום אחד!] כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו" (שם). [אולי דרשו כן גם מן הכתיב: "ויסעו מִהָרָה", אל תקרי "מִהָרָה" אלא "מִהָרָה", שנסעו במהירות, כדי לברוח מהר סיני¹¹].

זה בדיוק ההפך מהאנשים הטמאים שבפרשתנו. לאנשים הטמאים היה פטור ממצות פסח, והם לא רוצים את הפטור. הם רוצים להיות דווקא חייבים בקרבן פסח. ואילו האנשים האלה לא רוצים מצוות. נוסעים מִהָרָה ה', כדי לברוח במהירות מבית הספר. לא מבינים שהמצוות הן מתנה טובה מאת ה', ושכל מצוה נוספת היא רווח רוחני נוסף.

מי שלא מבין שתורה ומעשים טובים הם הדבר הטוב ביותר שה' נתן לנו, חיי עולם שה' נטע בתוכנו, לא מבין גם מהי ארץ ישראל. אולי הוא רוצה ארץ עם שלטון עצמאי, ועם נוף יפה ופירות טובים, אבל לא זה עיקרה של ארץ ישראל. עיקרה של ארץ ישראל הוא, שהיא מקום לעבודת ה', מקום ללימוד תורה ולקיום מצוות. הפסוק אומר, "וייתן לָהֶם אֲרָצוֹת גֹּיִם וְעַמִּים לְאֻמִּים יִרְשׁוּ, בְּעֵבֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתָיו יִצְרוּ" (תהלים קה, מה). ממילא, אם לא זו המטרה שלך, "בְּעֵבֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתָיו יִצְרוּ", אלא המטרה שלך היא שיהיו לך כמה שפחות תורה וכמה שפחות מצוות, אז אתה גם לא רוצה את ארץ ישראל. גם אם אתה אוהב את ארץ ישראל, אהבת הארץ שלך היא מזויפת, כי לא זוהי ארץ ישראל. ארץ ישראל היא ארץ של אמונה בה', "אֲרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ, תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשֵׁת הַשָּׁנָה וְעַד אֲחֵרִית שָׁנָה" (דברים יא, יב). ההשגחה גלויה יותר בארץ ישראל מאשר בחו"ל, השכינה שורה שם יותר, והכל מושך יותר לצד הקדושה. ממילא, אם לא בגלל זה אתה שואף להגיע לארץ ישראל, ולא בגלל זה אתה אוהב אותה, הרי שאהבת הארץ שלך היא מזויפת.

זה מה שחסר לאנשים האלה. הם בורחים מִהָרָה ה', בורחים מקבלת תורה ומצוות, וממילא נמצא שגם את ארץ ישראל הם אינם רוצים. אולי הם רוצים ארץ עם נוף יפה, ושהיא זבת חלב

אבל בראש ובראשונה - הבנים הם הקרובים ביותר בסוג עבודת ה' שלהם אל הוריהם, ולכן הם הקודמים לרשת את ממונם⁴. מה שלא הספיק המת לעשות בנכסיו, יעשו קרוביו, ובוזה תהיה תועלת גם לנשמת הנפטר. כך הסביר מו"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו ח"ב עמ' 217, וח"ג עמ' 250)⁵.

זוהי אפוא מטרתן של בנות צלפחד. הן לא טוענות את טענתן משיקולים ממוניים, אלא משיקולים רוחניים, לדאוג לתיקון נשמת אביהן, שלא יגרע חלקו בעולם הבא. אמנם גם אָחֵיו של צלפחד קרובים אליו, וגם אם הם יירשו את חלקו בא"י יהיה בזה תיקון מסויים לנשמתו של צלפחד, אבל כשיש בת, הרי היא יותר קרובה, והתיקון מועיל אז יותר⁶. ולכן הקב"ה מקבל את טענתן של בנות צלפחד, ומצוה את משה לפעול בהתאם. ובאמת, גם הן זכו למה שזכו האנשים הטמאים: "ראויה הייתה פרשה זו (=פרשת נחלות) להכתב על ידי משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן" (רש"י במדבר כז, ה).

ויסעו מִהָרָה ה' - כתינוק הבורח מבית הספר

אבל יש בפרשתנו גם קבוצת אנשים אחרת, שהיא שונה מקבוצת הטמאים, וגם מבנות צלפחד. פרשת "ויְהִי בְּנֹסֵעַ הָאָרֶץ" המופיעה בפרשתנו, כתובה בתורה כשהיא מוקפת בִּשְׁתֵּי נוֹגִין הפוכות. נ' הפוכה לפניו, ונ' הפוכה לאחריה⁷. מה מסמנות הנוגין הללו? לפי דעה אחת בחז"ל, נוגין אלו באות לומר, שלא כאן היה צריך להיות מקומה של פרשה זו (שבת קטז, א), אלא למעלה, בפרשת במדבר, בסמוך לפרשת "וְנָסַע אֶהָל מוֹעֵד מִתְּנַה גְּלוּיִם בְּתוֹךְ הַמִּדְבָּר"⁸ (במדבר ב, יז). שם מדובר לראשונה על נסיעת אהל מועד, וממילא שם הוא המקום המתאים לכתוב את פרשת "ויְהִי בְּנֹסֵעַ הָאָרֶץ". מדוע אפוא נכתבה פרשה זו כאן, ולא שם? אומרים חז"ל - "כדי להפסיק בין פורענות לפורענות" (שבת שם; רש"י במדבר י, לה).

מה הן שתי הפורענויות שפרשת "ויְהִי בְּנֹסֵעַ הָאָרֶץ" באה להפסיק ביניהן? - פורענות אחת מפורשת בכתוב: "ויְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְּנִים רַע בְּאֵזְנֵי ה', וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אָפוֹ, וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמִּדְבָּר" (במדבר יא, א). אלא שזוהי הפורענות השנייה, הכתובה לאחר פרשת "ויְהִי בְּנֹסֵעַ". ומהי הפורענות הראשונה? היכן כתובה פורענות נוספת, לפני פרשת "ויְהִי בְּנֹסֵעַ"? אומרת הגמרא: "ויסעו מִהָרָה ה' דָּרַךְ שְׁלֵשֶׁת יָמִים" (שם י, לג). זוהי הפורענות הראשונה, הכתובה לפני פרשת "ויְהִי בְּנֹסֵעַ". ומה היא כאן הפורענות? - "שסרו מאחרי ה'" (שבת שם).

וצריך להבין: למה נחשבת נסיעה זו של בני ישראל מהר סיני, כאילו "סרו מאחרי ה'"? הרי כל נסיעה שנסעו ישראל במדבר הייתה על פי ה', כפי שמפורש בפרשתנו: "על פי ה' יסעו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל פִּי ה' יִתְּנוּ" (במדבר ט, יח). ובפרט נסיעה זו מהר סיני, אחרי חנייה של כמעט שנה למרגלות ההר (עי' רש"י שם י, יא), הרי מפורש בכתוב שהיתה על פי ה', כפי שאומר משה בפרשת דברים: "ה' אֱלֹהֵינוּ דָּבָר אֱלֵינוּ בְּתֹרֵב לְאָמֵר, רַב לָכֶם שְׂבַת בְּהָרָה הַזֶּה. פָּנוּ וְסַעוּ לָכֶם, וּבֵאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֵל כָּל שְׂכֵנֵינוּ" (דברים א, ו-ז). בנוסף לכך, הרי מטרת נסיעה זו היא להגיע אל ארץ ישראל, "אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם" (במדבר י, כט) - כפי שאומר משה לחותנו לפני הנסיעה. מהי אפוא הטענה על בני ישראל, על כך שנסעו מִהָרָה ה' אל ארץ ישראל?

התשובה היא, שהחסרון לא היה בעצם הנסיעה של בני ישראל

לבוא לידי ביטוי בעבודת ה'. אהבה ויראה. מבחינת האהבה - השאיפה צריכה להיות להתקרב לשכינה כמה שיותר. ומבחינת היראה - צריך להרתע לאחור. לכן החיות יש להן גם אהבה וגם יראה. גם רצוא וגם שוב. וצריך למצוא את האיזון הנכון בין שני הכחות.

התורה מספרת על משה רבינו: "וַיֵּרָא מֶלְאָךְ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה... וַיִּסְתֶּר מֹשֶׁה פָּנָיו, כִּי יָרָא מִהֵבִיט אֶל הָאֱלֹקִים" (שמות ג, ב-ו). שתי דעות נאמרו בגמרא בנוגע להסתרת פנים זו. לפי דעה אחת, טוב עשה משה שהסתיר את פניו, ואף קבל שכר על כך: "בְּשֹׁכֵר וַיִּסְתֶּר מֹשֶׁה פָּנָיו" - זכה לקלסתר פנים [כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו" - (שם לד, כט); בשכר "כִּי יָרָא" - זכה ל"וַיִּיָּרְאוּ מִנִּשְׁתַּת אֱלֹהִים" (שם, ל); ובשכר "מִהֵבִיט" - זכה ל"וַתִּמְנַת ה' יְבִיט" (במדבר יב, ח). כך לפי דעה אחת. ואולם, לפי דעה אחרת בגמרא, לא טוב עשה משה בהסתירו את פניו, ואף נענש על כך: כשביקש לאחר זמן מהקב"ה: "הֲרָאֵנִי נָא אֶת פְּבֹדְךָ" (שמות לג, יח), אמר לו הקב"ה: "לֹא תוּכַל לְרַאֵת אֶת פָּנָי" (שם, כ). כשרציתי, לא רצית; עכשיו שאתה רוצה, איני רוצה (ברכות ז, א). [אמנם ה' הראה אז למשה גילויים נפלאים בשלש עשרה מידות של רחמים, אבל לא הראה לו כל מה שביקש משה לראות].

בפשטות נראה, שחז"ל נחלקו כאן, האם טוב עשה משה בסנה בהסתירו את פניו, או לא טוב עשה. ואולם, מורי ורבי הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל אמר, ש"בעניני אגדה וקבלה - לא שייך מחלוקת" (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 353), ואם מצאנו מחלוקת באגדה, אין זו מחלוקת במובנה הרגיל, כי שני הצדדים אמת, אלא שמלמדים לנו בחינות שונות בענין" (שם ח"ב עמ' 173), ואלה ואלה דברי אלקים חיים¹³. ממילא נראה, שגם בענינו, לא מחלוקת יש כאן, אלא שתי זוויות ראייה שונות, אחת מבחינת היראה, ואחת מבחינת האהבה. מבחינת היראה - טוב עשה משה כשהסתיר את פניו, ואף זכה לקבל שכר על כך. זו הרי מידת היראה - לא להעזי להתקרב אל ה', אלא להתרחק ולהסתיר את הפנים. ואולם מבחינת האהבה, הבינו כנראה חז"ל, שהיתה כאן תביעה מסוימת כלפי משה רבינו¹⁴. לא על עצם מידת האהבה שלו, כאילו ח"ו היה חסר למשה משהו באהבת ה', אלא על אופן הביטוי של מידה זו. היה צריך לתת יותר ביטוי גם למידת האהבה והרצון להתקרב לה', ולא רק למידת היראה (שאותה ביטא ע"י הסתרת פניו). כמובן, איננו יכולים לדבר על משה רבינו. אנו רק מצטטים כאן את מה שאמרו עליו חז"ל.

אנו צריכים ללמוד מהאנשים הטמאים ומבנות צלפחד לשמוח בתורה שקבלנו, ליקר את התורה ואת מצוותיה, ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,

וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

ודבש, או משהו אחר, אבל את המהות האמיתית של ארץ ישראל הם אינם רוצים.

שש אנכי על אמרתך

מי שאוהב את הקב"ה, כל הרצון שלו הוא לעשות מצוות, לעשות רצון אבינו שבשמים. רבי עקיבא, כל ימיו היה מצטער, מתי יוכל לקיים "בכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך" (ברכות סא, ב), שזה הוא לא יכול לקיים בשלמות עד שהרומאים נוטלים את נפשו. לזה הוא משתוקק, וכשסורקים את בשרו במסרוקות של ברזל הוא שמח שהוא יכול לקיים את הציווי "ואהבת את ה' אלקיך ובכל נפשך".

כל מצוה אדם צריך לשמוח לעשות אותה. מי ששמח עם המצוות, שמח לאכול שלוש סעודות בשבת, ושמח גם לצום ביום הכיפורים. כמעט הייתי אומר, ששמח גם לצום בתשעה באב, אבל המצוה הזאת אנו רוצים שכבר לא תהיה. אבל לצום ביום כיפור ודאי שהוא שמח. אין הבדל אצלו אם הוא אוכל לכבוד ה' או צם לכבוד ה', בשניהם הוא שמח באותה מידה.

דוד המלך מעיד על עצמו, "שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל אֲמַרְתְּךָ כְּמוֹצֵא שְׁלָל רָב" (תהלים קיט, סקב). בשבילי לקיים מצוה זה כמוצא שלל רב. אנו אומרים את הפסוק הזה לפני תקיעת שופר, לדעת שצריך לשמוח במצוה הזאת של תקיעת שופר כמוצא שלל רב.

למורי ורבי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, סיפרו פעם על תלמיד חכם אחד, גדול וידוע, שראה את בעל התוקע מתרגש ביותר קודם התקיעות ובוכה מאד. אמר לו אותו תלמיד חכם: "למה אתה בוכה? וכי גם לפני ברכת אשר יצר אתה בוכה כך? ומה זה יותר מזה?" ובשמוע הגרש"ז זצ"ל מעשה זה, הזדעזע עד מאד, ואמר: איך אפשר כך לצנן ולקרר התעוררות של יהודי בזמן נעלה כזה! ("הליכות שלמה" ר"ה פ"ב הערה 11; "חכו ממתקים" ח"א עמ' ש"א) ובאמת אין זו סתירה. כי מצד אחד יש באמת מקום ליראה ביום הדין, אבל מצד שני צריך גם לשמוח במצוה, ואפילו בעצם העובדה שה' נתן לו התעוררות לחזור בתשובה, שיוכל לתקן מה שעשה לא נכון, גם בזה אפשר לשמוח.

"רצוא ושוב" בעבודת ה'

האיזון הנכון, כמה להשתמש במידת היראה, וכמה במידת האהבה (שהיא המולידה את השמחה), הוא לא תמיד קל.

בהפטרה שקראנו בחג שבועות אומר הנביא על חיות הקודש: "וְהַחַיִּוֹת רָצוּא וְשׁוּב כְּמִרְאֵה הַבְּקָק" (יחזקאל א, יד). "רצוא" - מתוך רצון להתקרב אל השכינה כמה שיותר¹²; "וְשׁוּב" - נרתעות מאימת השכינה ושבות לאחור. "רצוא ושוב" כל הזמן. וקשה: אם פעם רצו ושובו, מדוע הן רצות שוב? הרי גם בפעם הבאה ירתעו מאימת השכינה, וא"כ מה הטעם ב"רצוא" פעם נוספת? אלא שצריך תמיד לבטא את שתי הבחינות. צריך את בחינת ה"רצוא", וצריך את בחינת ה"ושוב", ולכן "החיות רצוא ושוב", לא ישבותו, כדי להורות על הענין הזה, ששתי הבחינות צריכות תמיד

1. אמנם משה הוא זה שהעלה את ארונו של יוסף ממצרים (שמות יג, יט), אך כנראה לא לקח אותו כמו ידיו, אלא נתן לאנשים אחרים לשאת אותו.
2. "כאשר לא קיים מצות עשה, אף על גב שהוא פטור, אינו דומה פטור למי שהוא חייב בדבר וקיים המצוה. שזה קנה שלמות, וזה - אף שהוא פטור - לא קנה שלמות" ("תפארת ישראל" למהר"ל פרק כ'. ועי' גם "גור אריה" במדבר ט, א).
3. ובנותן טעם להוסיף כאן את דברי רבי צדוק הכהן מלובלין, שנכסיו של אדם אינם נמצאים אצלו במקרה, אלא קשורים אליו בשרשו, וז"ל: "כל הקנינים של אדם הם שייכים לו בתולדה ובשרשו, וכמו שאמרו בריש סוטה (ב, א) דמכריזין קודם יצירה, בת פלוני לפלוני, וכן שדה פלונית לפלוני, שגם זה דוגמת

יווג, שיש לו חיבור בשורש. ועל כך אמרו (שם מז, א), שלוש חגיגות הן, חן אשה על בעלה, ומקח על מקחו, וזהו הסימן שהוא זיווג ומקחו השייך לו, כאשר יש לו חן בעיניו והוא חושק בו דוקא. ועל כך אמרו (ב"ב לח, א), אדם רוצה בקב שלו יותר וכו'. ואף על פי שהכל אחד, וגם זה כשיקנה יהיה שלו, אבל זה שהוא מקחו ושלו בשורש יש לאדם חשק בזה דוקא... כי שדה הנגזר לו יש לה שייכות עם שורש נשמתו" (דברי סופרים אות ג).

[ואולי אפשר לבאר ע"פ מה שאמרו חז"ל, דצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם, לפי שאין פושטין ידיהן בגזל (חולין צא, א). וקשה לכאורה: הרי אנו מעצמנו לא היה עולה על דעתנו לשבח את מי שנמצאת אצלו מדה כזו, שהוא מקושר לממונו עד כדי כך שממונו חביב עליו יותר מגופו. ואיזו מעלה רמה ונשגבה מצאו בזה חז"ל, עד שייחסו מדה זו אל הצדיקים? וצ"ל, דכיון שנכסיו של אדם אינם נמצאים אצלו במקרה, אלא קשורים אליו בשרשו, ומכוונים במסויים אל עבודת ה' הנדרשת ממנו, וכפי שנתבאר כאן למעלה, והצדיקים הרי הם עסוקים בעבודת ה' הנדרשת מהם יותר ממה שאר בני אדם עסוקים בעבודת ה' שלהם, לכן דוקא הם מרגישים ביתר שאת ויתר עז את הקשר שלהם עם נכסיהם ואת הצורך שלהם בנכסים אלו לעבודת ה' שלהם, ולכן ממונם חביב עליהן יותר מגופם. ומה שאמרו בגמרא שזהו מפני שאין פושטין ידיהן בגזל, גם בזה הכונה היא, דכיון שאין פושטין ידיהן בגזל, לכן הם מרגישים עד כמה הממון הניתן להם הוא מן השמים, ומכוון במיוחד עבורם. מה שאין כן מי שפושט ידו בגזל, הרי ודאי שממון זה לא מיועד לו מן השמים, ולכן אין הוא קשור עם ממון זה, ואינו חביב עליו כל כך כמו שממונו של הצדיק חביב על בעליו].

4. וכבר מצאנו במשנתו של מרן הגר"ח הלוי זצ"ל, ששם "יורש" שייך גם בלי שתהיה ליורש שום זכיה בממון הנפטר. והיינו בעו"ב. דעו"ב חשיב "יורש", אע"פ שערין אינו זוכה בשום ממונות, דעו"ב לאו בר זכיה הוא (לדעת הרמב"ם לפי ביאורו של הגר"ח), ואעפ"כ "שם יורש" כבר שייך בו, ומיקרי "יורש". [וע"ש למאי נפ"מ]. והביאור בזה הוא, ד"יורש" לחוד וממונות לחוד. ד"יורש" היינו מה שהוא עומד במקומו של הנפטר וממשיך אותו, וזה גם עובר יכול להיות, שהוא עומד במקום המת וממשיך אותו, ולכן הוא נקרא "יורש" שלו. והדין ממנו שיש ליורש, הוא רק תוצאה ממה שהוא נקרא יורש, ולא הסיבה למה שהוא נקרא יורש. ולכן העובר יכול להקרא יורש גם אם לעת עתה אינו בר זכיה בממונות כלל. ומ"מ, אח"כ, לכשילוד ויהיה בר זכיה בממונות - יזכה גם בירושה הממונית המגיעה לו (חי' רבינו חיים הלוי על הרמב"ם הלכ' תרומות פ"ח ה"ד).

5. ונראה דיסוד ענין זה מופיע כבר בראשונים. דהנה כתב הריטב"א: "לפי שהיבם מקים שם זרע למת - הוא קם תחתיו לנחלה, ואינו מייבם כשיש שם בן, לפי שהבן מקים זרע ושם, ולכן הוא יורש. אם כן, המקים זרע - הוא יורש את המת" (חידושי הריטב"א ב"ב קיט, ב ד"ה והנכון בזה. וכעין זה כתב גם הרשב"א שם, אך באופן פחות מפורש).

6. וידוע מה שכתבו האחרונים, שהבן לא רק קרוב לאביו יותר משאר הקרובים, אלא ירושתו היא בגדר לגמרי אחר מירושת שאר הקרובים; דהבן "קם תחת אביו", והוא "כרעיה דאביו", וכעומד במקומו ממש, וכאילו הוא ממשיך את האב עצמו (עי' קובץ שיעורים ח"ב ס"י י"ב). וגם הבת היא בגדר זה, שהיא "קמה תחת אביה" (רשב"ם ב"ב קט, א ד"ה בן ובת), ולכן היא פוטרת את אמה מן היבום, שנאמר "ולא ימחה שמו מ'ש'אל" (דברים כה, ו), וגם כשיש לו בת - אין שמו מחוי (תוס' ב"ב שם ד"ה כיון), שהרי הבת ממשיכה את אביה ועומדת תחתיו. וא"כ התיקון לנשמת הנפטר מועיל ודאי יותר כשנכסיו עוברים לבנו או לבתו, שהם בגדר של "קם תחת אביו", מאשר כשהם עוברים לשאר הקרובים.

7. בגמרא אמרו, "פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ומלמטה" (שבת קטו, ב). ולא פורש מה הן הסימניות. אלא שבחידושי הרשב"א (שם קג, א ד"ה משני סימניות) הביא בשם רב האי גאון, שהכונה היא לשתי נונין הפוכים. וכן איתא בזהו"ר (ח"ג קנה, א), שצריך לעשות לפרשה זו ב' נונין המנוזרין לאחורא. ובשו"ת מהרש"ל (סי' ע"ג) העלה, שאין לעשות נונין לפני תחילת הפרשה ואחר סופה, כיון שכל אות מיותרת פוסלת הספר, אלא יהפוך הני' שבתיבת "ויהי ב'נ'ע", והני' שבתיבת "ויהי ה'עם פ'מ'ת'א'נ'ים". אך בשו"ת נודע ביהודה (מהדור"ק סי' ע"ד) השיג עליו, דודאי נ' המנוזרת אין תורת אות עליה, ואינה פוסלת הספר, ועל כן יש לעשות הנונין כנהוג, אחת לפני הפרשה ואחת לאחריה.

8. כן פירש רש"י (שבת קטז, א ד"ה שאין זה מקומה). ועי' מה שכתב המהר"ל לבאר (ב"גור אריה" במדבר י, לה), למה המקום המתאים יותר לפרשת "ויהי ב'נ'ע" הוא בפרשת במדבר, ולא בפרשתנו. [ועכ"פ, יש אומרים שמקומה של פרשת "ויהי ב'נ'ע" היה צריך להיות בפרשתנו, אך במקום אחר - לאחר הפסוק "וַיִּסְעוּ הַקְּהָתִים וַיִּשְׁאֵי הַמִּקְדָּשׁ" וכו' (במדבר י, כא)].

9. ולרש"י (שבת קטז, א ד"ה מאחרי ה') יש שיטה אחרת בכל זה. ולדעתו, הפורענות הראשונה - שסרו מאחרי ה' - היא מה שנכתב לאחר פרשת המתאוננים: "וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תְּאַנּוּהוּ" וכו' (במדבר יא, ד). וכן היא גם שיטת רבינו בחיי (שם י, לג). [והתוס' (שבת קטז, א ד"ה פורענות ראשונה) והרמב"ן (במדבר י, לה) הקשו על ביאור זה ודחוהו. ואכ"מ. וכל האמור כאן למעלה הוא על פי שיטת התוס' והרמב"ן].

10. ולפי זה, הפורענות שהיתה כאן היא עצם החטא עצמו, שנסעו מהר סיני כתינוק הבורח מבית הספר, אע"פ שלא אירעו להם שום פורענות ועונש בגופם או בממונם (רמב"ן שם בסוף דבריו). [והטעם שהחטא עצמו נקרא 'פורענות', נראה שזהו מפני שהחטא גורם לריחוק מה', ואין לך פורענות גדולה מזה, שאדם נעשה רחוק מה']. ועוד פירש הרמב"ן, "ושמא אלמלא חטאם זה, היה מכניסים לארץ מיד" (עי' רש"י שם, לג). ולפירוש זה, הפורענות היא, שלא נכנסו לא"י מיד, ונתעכבו עוד במדבר. [אבל הגזרה שיצטרכו להיות ארבעים שנה במדבר נגזרה רק אח"כ, אחר חטא המרגלים].

11. ורבינו בחיי פירש: "ומה שהוצרכו לדרוש כן, לפי שהשגיתו שלא נמצא בתורה אלא 'הר האלקים': 'וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַר הָאֱלֹקִים' (שמות כד, יג), וכן: 'אֶל הַר הָאֱלֹקִים תִּרְבְּהוּ' (שם ג, א), וכן נמצא במסורת שאין בתורה אלא שנים: 'בְּהַר ה' יִרְאָהוּ' (בראשית כב, יד), 'וַיִּסְעוּ מִהַר ה'''. וכיון ששינה הלשון ואמר "מִהַר ה'", הוצרכו לדרוש שנסעו מאחרי ה'" (רבינו בחיי במדבר י, לג), [ודרשו "מִהַר" במובן של "מאחרי"].

12. "רצון מלשון ריצה והתלהבות, הגם שאינו יכול להוציא כ"כ מכה אל הפועל" (שפת אמת, וירא, תרמ"ה).

13. ועוד אמרו בדרך צחות, שכאשר הגמרא אומרת (בעניני אגדה) שדעתו של זה "פליגא" על דעתו של זה, כוונתה לומר, ש"פליגא" מן האמת נמצאת בדברי זה, ו"פליגא" בדברי זה. [וכן "מחלוקת" הוא לשון "חלוקה": היינו, שבכל צד מצדדי המחלוקת יש רק חלק מן האמת השלמה]. ממילא, כדי לקבל את האמת במלואה - יש לצרף את שתי הדעות יחד.

14. וכן מצינו אצל ישראל בסיני. ישראל אומרים למשה במתן תורה: "הֲנֵן הִרְאָנוּהוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ אֶת כְּבוֹדוֹ וְאֶת גְּדֻלוֹ, וְאֶת קְלוֹ שְׁמַעְנוּ מִתּוֹף הָאֵשׁ... וְעַתָּה לָמָּה נָמוֹת פִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת, אִם יִסְפִּים אֲנַחְנוּ לְשַׁמֵּעַ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ עוֹד וְנִתְּנָנוּ... קָרַב אֶתָּה וְשָׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאֶת תְּדַבֵּר אֱלֹהֵינוּ כָּל אֲשֶׁר יִדְבֹר ה' אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ" (דברים ה, כ-כג). מה אומר על כך הקב"ה? - "שָׁמַעְתִּי אֶת קוֹל דְּבָרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְרוּ אֵלַיךָ, הִיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ. מִי יִתֵּן וְהָיָה לְקִבְּם זֶה לָהֶם לִי לְיָ אֱהֵא תִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים" (שם, כד-כה). הרי שנשתבחו מאד על מידת יראת שמים שגילו כאן. אלא שעל אותם דברים עצמם אומר משה רבינו: "וְנִתְּנָנוּ אֱלֹהֵינוּ - הַתְּשַׁתֵּם אֶת כַּחַי כְּנֻקְבָה... כִּי רֵאִיתִי שְׁאִינְכֶם חֲרָדִים לְהִתְקַרֵּב אֵלַי מֵאֲהָבָה. וְכִי לֹא הָיָה יָפֵה לָכֶם לְלַמּוֹד מִפִּי הַגְּבוּרָה וְלֹא לְלַמּוֹד מִמֶּנִּי?! אֵיךְ יִתְּכֶן שִׁיחֻלּוֹק מִשָּׁה עַל הַשְּׂכִינָה בְּהַעֲרַכְתֶּם הַדְּבָרִים שֶׁאִמְרוּ לִי יִשְׂרָאֵל? אֲלֵא שׁוֹה מִבְּחִינַת הִירָאָה, וְזֶה מִבְּחִינַת הָאֲהָבָה. מִבְּחִינַת הִירָאָה - הִיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ". מִבְּחִינַת הָאֲהָבָה - רֵאִיתִי שְׁאִינְכֶם חֲרָדִים לְהִתְקַרֵּב אֵלַי מֵאֲהָבָה.